

Johann Tarnow   Paul Krüger

Disputatio Theologica De Ecclesia, a. d. 15. Martii, horis matutinis, in Auditorio Magno, Ad placidam ... proposita Praeside Johanne Tarnovio, S. S. Theologiae Doctore & Professore, Respondente Paulo Crugero Riga-Livono

Rostochi[i]: Pedanus, 1628

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn737677813>

Druck   Freier Zugang

Verf. P. Krügerius

J. Tarnovius/a

R. U. theol. 1628.

36.
D. T. O. M. A.
Disputatio Theologica
DE

ECCLLESIA.

a. d. 15. Martij, horis matutinis,
in Auditorio Magno,

Ad placidam συζήτην proposita.

PRÆSIDE
JOHANNES TARNOVIO,

S. S. Theologiae Doctore & Professore,

RESPONDENTE
PAULO CRUGERO
Rigâ-Livono.

ROSTOCHI
Typis exscripsit Joachimus Pedanus,

Acad. Typogr.
ANNO M. DC. XXVIII

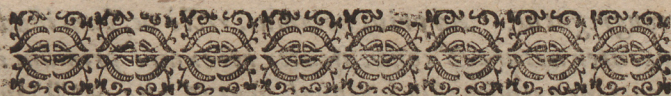
1628

Disputatio
P. T. O. N. A.
ECCLESIA

I. Timoth. 3. 15.

ἵνα εἰδῇς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία
θεοῦ ζῶντος, συλητοῦ καὶ ἐδραίου καὶ τῆς ἀληθείας.

Ephes. 4. 15.

Ἀυξήσομεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός.

v. 16.

Ἐξ οὗ τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβιβάζομενον διὰ
τῆς ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τῆς ὀπαχορηγίας καὶ ἐνέργειας ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου
μέρους τὴν αὐξήσιν τοῦ σώματος ποιῇ, εἰς ὁικοδομίαν ἑαυτοῦ ἐν
ἀγάπῃ.

Thesis I.

Ecclesia etiam in ipsa Ecclesia sapius est
suscipienda consideratio, tum propter nos
ejus cives ac domesticos, tum propter ejus
turbatores hereticos, tum denique propter
prorsus extraneos. Propter nos quidem, ut
in hoc fidei articulo veritatem ex scriptura
confirmemus: propter hereticos, ut eos Ecclesia nomen jacti-
tantes refutemus ac vitemus: propter extraneos, ut eos ad
Ecclesiam invitemus. Malè igitur sentit Socinus, hanc
questionem vel inutilem propemodum, vel certè non esse ne-
cessariam.

II.

Vocatur Ecclesia in V. T. קהלה à Rad. קנה, id
est, convocatus fuit (unde quidam per contractionem gra-
ecam vocem קהל deducunt) קהל, id est cætus certo tem-
pore.

gore congregatus. Ad prius notamus, rectè verbum illud *ו* congruenter nature *ו* convenienter rei extare primum in conjugatione primâ passivâ Niphal, sicut *ו* alia, *נשבע* juravit, *נבא* prophetavit, *נלחם* pugnavit, *נשען* incubuit, *נחם* consolatus est se &c. ut indicetur, quemadmodum nemo nisi à Deo jussus, aut à Dei vicarijs magistratu, jurare; nemo, nisi vocatus ac *ἐκκλησιαστικὸν φερόμενος*, prophetare; nemo, nisi se defendens necessario ac justis modis, pugnare ac bellum gerere; nemo seipso. nisi *ו* sustentari debet; nemo à seipso, sed à Deo patre omnis solatij consolationem petere debet: ita etiam nemo, nisi ab alio, Deo scilicet, ad Ecclesiam vocatur *ו* congregatur, ita ut fiat verum ac vivum ejus membrum. Vide explicationem 3. artic. in Catech. minore D. Lutheri, *ו* Phil. 2, 13.

III.

Sunt qui putant Ecclesiam etiam nominari bebraicè *קהלה* Exod. 12, 16. Levit. 23, 2. *ו* *עצרה* Joel. 2, 15, quod non simpliciter est accipiendum, sed bene inter Ecclesiam *ו* ipsum convocationis actum, inter Ecclesiam atq; abstentionem quandam seu interdictum distinguendum est.

IV.

Quia verò non malè graci *ἐκκλησία* Deut. 4, 10, vertunt *ἐκκλησία*, nomen *ἐκκλησία* *ἐκ τοῦ πῦρ ἐκκλησίων* deductum optime quadrat cœtui ex mundo (quorsum spectat particula *ἐκ*) à Deo ad regnum filij sui evocato (quod innuit verbum *ἐκκλησίων*) *ו* in N. T. solemne est, raroq; alterum illud in V. T. usitatus nomen *συναγωγὴς* Jac. 2, 2. *ו* *Ἰουδαγωγὴς* Hebr. 10, 25. usurpatur. Confer tamen Matth. 23, 37. Germanicum nomen *Kirch* esse ex græco *κκλησία* creditur, *ו* certiore originationem vix quis dabit.

Ad

V.
Ad homonymiam quod spectat, quum ea alibi prolixè
declaretur, breviter annotamus. Ecclesie vox accipitur
tam tropicè vel μετὰ ὁμοιοῦν, pro מקרא, מִקְרָא seu loco con-
gregatorum Tbren. 1, 10. aut οὐκ ὁμοιοῦν vel pro partibus
primarijs, quæ præsumt Matth. 18, 17. dicitur, ἅγεσθε τὴν ἐκκλησίαν
1. Tim. 4, 14. vel pro partibus secundarijs, quæ subsunt, Act.
5, 11. & 15, 4. 22. & 20, 28. Apoc. 2, 1. &c. vocatur, ἡ ἐκκλησία
Act. 20, 28. 1. Petr. 5, 2. quàm propriè vel ὁμοιοῦν pro quacunq;
congregatione Psal. 26, 5. Act. 19, 32. 39. 40. vel ἰδιῶν, pro
cœtu religionis causâ coactò, idq; aut pro cœtu vocatorum, 1.
Cor. 1, 2. aut pro cœtu electorum Ephes. 5, 27. Nuspiam autem
in scriptura Ecclesia notat unam personam.

VI.

Synonyma vel sunt propria, vel figurata, & hæc ple-
rag, metaphorica. Inter propria eminet, quando vocatur in
symbolo; Communio Sanctorum: inter metaphorica ex-
cellunt hæc, corpus Christi, domus Dei, &c.

VII.

An semper sit quædam in his terris Ecclesia? nemo
quidem, qui est & vivit in ea, dubitare debet: quia tamen
sepe in tentationibus etiam certissima in dubium vocat caro
ac diabolus, imò etiam olim hæc de re ambagebat sanctissi-
mus Prophetæ Elias, 1. Reg. 19, 10. Rom. 11, 3. 4. & hisce peri-
culosissimis temporibus sine dubio hic scrupulus multorum a-
nimos exercet, an etiam sit aliqua mansura Ecclesia? sem-
per, dum mundus hic durat, durare Ecclesiam demonstramus.

VIII.

I. Ex numinis veraci promissione Psal. 46, 5. 6. Esa.
39, 21. Jer. 31, 36. 37. Matth. 16, 18. & 28, 29. Joh. 10, 16.

II. Ex hominis Christiani fidei confessione, quando

quisq; dicit in symbolo, Credo Ecclesiam, id est, credo Ecclesiam à mundi initio semper fuisse, adhuc esse, & ad mundi finem fore.

III. Ex perspicua scriptura asseveratione Psal. 45, 7. & 89, 37. & 110, 4. Joel. 2, 32. Obadi. v. 17.

IV. Ex miraculosa Ecclesia liberatione & conservatione. Vide historiam diluvij, sodomorum incendij, eductionis ex captivitate Aegyptiaca, Babylonica, acta apostolorum & decem persecutionum sub decem imperatoribus Romanis, Nerone &c. historiam.

V. Ex ordinaria salutis conferenda ratione, qua fit per verbum & sacramenta solius Ecclesiae nequidiam, & per consequens, si non est Ecclesia, nemo salvatur. sed semper quidam salvantur. Ergo est Ecclesia.

VI. Ex Salvatoris pro Ecclesia fusâ efficaci oratione Job. 17, 11, 20. Rom 8, 34. 1. Job. 2, 1.

VII. Ex mutua inter Christum & Ecclesiam relatione, tum quando dicitur Ecclesia caput: hoc autem non est sine corpore aut membris reliquis: tum quando vocatur (1.) aternus dominus, & (2.) aternus rex, ergo semper habet servos ac subditos Dan. 7, 14. Luc. 1, 33. (3.) aternus sponsus, ergo semper habet sponsam Hos. 2, 19. Job. 3, 29. (4.) aternus sacerdos, ergo semper sunt, pro quibus offerat Psal. 110, 4. Heb. 7, 24. & intercedat.

VIII. Ex semper durante in mundo ad regnum Christi & Ecclesiam vocatione Es. 65, 2. & 45, 22. Prov. 1, 20. &c. Soph. 3, 5. Rom. 8, 30. & 10, 15. 18. &c.

IX.

Quid sit Ecclesia, ex hac definitione patet. Ecclesia est coetus hominum à Christo per prædicationem verbi ex mundo ad regnum Dei vocatorum & congregatorum, in

in quo sunt electi juxta praelectionem Dei, quibus mixti
sunt non sancti eandem doctrinam exterius profitentes.
D. Mentz. diss. 4. cont. Pist. 1. bes. 22.

X.

Genus probatur ex omnibus illis scriptura locis, quibus
Ecclesia appellatur populus Dei Psal. 33, 12. Esa. 62, 12. Exod.
6, 7. Deut. 4, 20. & 7, 7. & 27, 9. & 29, 13. civitas Dei Psal.
46, 5. & 48, 2. & 87, 3. confer. Epbes. 2, 19. Psal. 122, 3. 4.
gens sancta Exod. 19, 5. 6. 1. Petr. 2, 9. multitudo credentium
Act. 4, 32. confer. 1. Cor. 12, 27. congregatio justorum Psal. 1, 5.
& 111, 1. corpus Christi, puta mysticum, cujus omnes p̄i sunt
membra Rom. 12, 5. 1. Cor. 10, 17. & 12, 13. 27. Epbes. 1, 23. &
4, 12. 16. & 5, 23. 30. Col. 1, 18. 24. & 2, 19. & 3, 15. & quidni
Ecclesia dicatur cœtus, quum ex multis membris inter se
coagmentatis assurgat, ut sit templum sanctum Domino?

XI.

Causa efficiens principalis est tota S. S. Trinitas. Si
verò ordinem agendi spectes, filio & Spiritui Sancto hoc opus
attribuitur: filio quidem, non modò, quia Ecclesiam suo
sanguine redemit Matth. 20, 28. 1. Tim. 2, 6. Rom. 3, 24. Ac-
tor. 20, 28. Epb. 1, 14. 1. Thes. 5, 9. Hebr. 9, 12. 15. sed etiam
quia est ejus fundamentum Matth. 16, 18. 1. Cor. 3, 11. Eph.
2, 20. munimentum Zach. 2, 5. Psal. 2, 6. 9. & 110, 1. 2. 1. Co-
rinth. 15, 25. ornamentum Esa. 61, 10. Spiritui Sancto autem,
quia ejus opus est ἀγαπᾶν 1. Petr. 1, 2. Vide quæ de proprie-
tatibus externis in symbolo tribus S. S. Trinitatis personis at-
tributis solent alibi declarari.

XII.

Hinc Ecclesia appellatur (1.) Ecclesia Dei Actor. 20, 28.
1. Cor. 1, 2. 1. Cor. 10, 32. & 11, 16. 22. 1. Thes. 2, 14. 1. Tim. 3,
15. 2. Cor. 1, 1. Gal. 1, 13. 2. Thess. 1, 4.

(2.) Ec-

(2.) Ecclesia Christi Rom. 16, 16.

(3.) Ecclesia Spiritus Sanctus semper promittitur E-
sa. 44, 3. Ezech. 36, 27. Joel. 2, 28. Job. 14, 16. 1. Job. 2, 27.

XIII.

Causæ instrumentales sunt Prophetæ, Apostoli, Evan-
gelistæ, Pastores, Doctores & alij omnes verba ministri legitime
vocati Eph. 4, 11, 12, qui quando Ecclesia consideratur ut Dei do-
mus, ipsi sunt οἰκοδομοῦντες seu οἰκοδόμοι καὶ οὐκονόμοι Matth.
21, 42. 1. Petr. 2, 7. 1. Cor. 4, 1. confer Matth. 13, 52. 1. Cor.
3, 9. 10. 12. 14. in Dei παροργία sunt θεοῦ συνεργοί 1. Corin. 3, 9.
ἀγχαλσι Apoc. 2, 1. & 3, 1. & c. πείσθε 2. Cor. 5, 20. & in
hoc Domini Zebaoth exercitu sacro sunt ἡγούμενοι Hebr. 13,
7. 17. imò ministerialiter salvant Obad. v. 21. Act. 11, 14.
1. Tim. 4, 16. 1. Cor. 9, 22. Jacob. 5, 20. ep. Jude v. 23.

XIV.

Per hos suos servos Deus vocat homines ad cælestes nu-
ptias Matth. 22, 3. ad magnum convivium Luc. 14, 16. 17. ad
regnum Matth. 10, 7. Luc. 12, 32. ad lucem Act. 26, 18.
Col. 1, 20. 1. Petr. 2, 9. nec tantum Deus καλεῖ Rom. 8, 30.
1. Thes. 2, 12. & 4, 7. sed & ὁδοποιεῖ 2. Cor. 5, 20. confer 2.
Cor. 6, 1. 1. Thess. 4, 1. imò quandoq; ἀναγκάζει Luc. 14, 23.

XV.

Vocatio hac Dei nominatur κλήσις τοῦ θεοῦ Rom. 11, 29.
& quidem ἀγα 2. Timoth. 1, 9 ut, quemadmodum, qui vo-
cavit, est sanctus, etiam ij, quos vocavit, sint sancti 1. Pet. 1, 15.
unde quidem est οὐ καὶ καὶ ἡμῶν ἔργα 2. Tim. 1, 9. sed tamen
etiam εἰς πάν ἔργον ἀγαθὸν ἐδιμάζει 2. Timoth. 2, 21. πρὸς πάν
ἔργον ἀγαθὸν ἐξαρτιζει, 2. Timoth. 3, 7. & κατεργάζει Heb. 13, 21.
confer Ephes. 4, 1.

XVI.

Si autem hac vocatio est Dei, qui est charitas 1. Job. 4, 16.
& ut.

Et veritas, est I. generalis, quia Deus vult omnes salvos fieri, Et ad agnitionem veritatis venire 1. Tim. 2, 4. etiam eos, qui non veniunt Matth. 22, 3. Et 23, 37. sed pereunt Esa. 65, 2. ubi conspirat universalis Dei patris amor Job. 3, 16. universale filij Dei meritum 1. Job. 2, 2. Rom. 5, 18. universale Spiritus S. Et verbi ministerium Actor. 17, 30. ille omnes amat, iste omnes liberat, hic omnes inclamat 1. Johan. 4, 9. 2. Cor. 5, 15. Psal. 50, 1. II. est gratuita, quia oritur ex solius Dei gratia 2. Tim. 1, 9. Ephes. 1, 18. Et non ob ulla nostra merita Tit. 3, 5. 1. Cor. 1, 26. Et c. nemo quicquam Deo aliquid prior dedit, Rom. 11, 35. sed hic suâ gratiâ praevenit Psalm 59, 11. Et ille gratis omnia accepit Job. 1, 16. III. est seria, quia Deus nequit mentiri Hebr. 6, 16. 17. Tit. 1, 2. Et paratus est omnibus dare Johan. 1, 12. Actor. 17. 30. 31. modo sibi non obsint vel obstant suâ infidelitate Rom. 11, 20. Job. 16, 9. tum quia jurat Ezech. 33, 11. orat Prov. 1, 24. 2. Cor. 5, 20. tum quia interitum inobedientium deplorat Luc. 19, 14. sed de his alibi: hic tamen primum Et ultimum contra Calvinianos, intermedium contra Pontificios est probe notandum.

XVII.

Materia ex quâ, est totum genus humanum, ut denotant à Christo allata Et declarata parabola Matth. 13. Et 22. Luc. 14. scriptura stylo vocatur mundus Job. 17, 6. qui est velut ager, unde triticum Dei colligitur Matth. 13, 38. est velut mare, unde Christo capiuntur pisces boni, ibidem v. 47. Et c. est velut saltus, unde in paradisum Dei transplantantur silvestres Et infrugiferae arbores, Psal. 1, 3. Et 92, 14. ubi notanda emphasis vocis hebrae שָׂדֶה.

XVIII.

Forma seu ratio colligendi Ecclesiam consistit in predicatione Evangelij, Et sacramentorum administratione, quâ

B

homi-

homines mortui vivificantur, cæci illuminantur, ad Deum convertuntur, fide donantur, & in eadem confirmantur Et quia in omni conversione sunt duo termini, prior, à quo; posterior, ad quem: ille est regnum diaboli, potestas tenebrarum, vana mundi conversatio &c. hic est regnum filij Dei, in hac vita, gratia; in altera, gloria. Etiam regnum gratie dicitur regnum cælorum, tum quia à Deo cælesti modo regitur, tum quia ejus cives circa bona cælestia versantur; eaq; contentis rebus mundanis, meditantur.

XIX.

Quandoquidem verò non omnes, qui Evangelium audiunt, eidem obediunt, Rom. 10, 16. neq; omnes sacramentis dignè & rite utuntur, hinc adeo fit, ut in externo Ecclesie cœtu simul electi ac verè sancti, & quidam non sancti, qui, quia fide carent, vel ab eadem ante vitæ finem desciscunt, damnantur, reperiuntur, unde quum Augustana confessio articulo 7. egerat de Ecclesia electorum, articulo 8. de Ecclesia vocatorum agendum sibi esse putavit. Quanquam enim Ecclesia propriè sit congregatio sanctorum & verè credentium; & amen in hac vita multi hypocritæ & mali admixti sunt,

XX.

Probat hanc bonorum & malorum mixturam in Ecclesia cœtu visibili I. dilucida scripturæ asseveratio Rom. 2, 28. & 9, 6. 1. Cor. 11, 19. & 15, 34. Act. 20, 30. 1. Job. 2, 19.

XXI.

II. Exemplorum conglobatio. Fuerunt enim in eadem Ecclesia Abel & Cain Gen. 4. Hebr. 11, 4. 1. Job. 3, 12. Barnabas & Ananias Act. 4. & 5. capp. Christus & Pharisei, Clemens & crucis Christi hostes Phil. 3, 18. & 4, 3. David & Saul 1. Sam. 17, 18. & seqq. capp. Elias ac sacerdotes Baal 1. Reg. 18. Fratres septem cum sua matre fidei confessores & a-

& alij Judei ejusdem abnegatores 2. Macb. 7. Galata à Paulo
 laudati & objurgati Gal. 4, 14. 16 & 3, 1. Herodes, Jose-
 phus, Maria, Matth. 2. Judas Thaddaeus & Iscariotes in
 eodem apostolorum collegio. Kapernaumi milites & cives,
 Matth. 8, 9. 10. & 11, 23. Lamech & antediluviani Gen. 5.
 Moses, Corneb, Datban & Abiram Num. 16. Noachus &
 Cham aliq, impij Gen. 6. & 7. 2. Petr. 2, 5. Onesiphorus,
 Phygellus, Hermogenes 2. Tim. 1, 15. 16. Petrus apostolus & Si-
 mon magus Act. 8. quinquagenarij mali & boni 2. Reg. 1, 9. 11. 13.
 Rabab cum suis & reliquis Jerichuntinis Jos. 2. Hebr. 11. Ser-
 gius Paulus & Barjesus Act. 13, 6. 7. Titus & Cretenses men-
 daces Tit. 1. Urija & Jebojakim Jer. 26, 20. & c. Xerxes,
 Cyrus, Darius, Esd. 1. & 4. Hymenaus & Timotheus, 1. Tim. 1.
 Zacharias & malorum scribarum cohors Luc. 1.

X XII.

III. Ecclesia cum varijs rebus, in quibus mixtura bono-
 rum & malorum, instituta comparatio. Conferetur enim
 (1.) agro, in quo bonum semen ac zizania Matth. 13, 24. 38.
 (2.) arca Noachi, in qua munda & immunda animalia Gen.
 6, 14. boni & mali 1. Pet. 3, 20. 21. (3.) area, in qua triticum
 purgatur, & palea reprobatur Matth. 3, 12. (4.) balneo,
 in quo quidam abluuntur, quidam non abluuntur, vel post
 illud statim denuo impurantur, confer Job. 13, 10. Prov. 29, 11.
 2. Petr. 2, 22. (5.) civitati, in qua cives boni & mali A-
 poc. 11, 2. Gen. 18, 24. divites & pauperes Prov. 22, 2. Apoc.
 3, 17. 18. (6.) domui, in qua vasa aurea, argentea, & qua-
 dam fictilia, lignea, quaedam ad gloriam, quaedam ad igno-
 miniam 2. Tim. 2, 20. confer 1. Tim. 3, 15. (7.) exercitui, in
 quo strenui & ignavi milites seu p[er]p[et]rantes 1. Timot. 1, 18.
 2. Tim. 2, 3. 4. 5. Apoc. 3, 11. (8.) familia, in qua obediens
 & inobediens filius Matth. 21, 29. (9.) granis in vanno agi-
 tatis,

tatis, quorum quaedam eliguntur, quaedam rejiciuntur Amos
 9, 9. Luc. 22, 31. (10.) horto, in quo herbae utiles & inutiles,
 arbores frugiferae ac steriles Cant. 4, 12 confer Psal. 1, 3.
 Mattb. 3, 10. Luc. 13, 7. (11.) Ierosolyma, in qua Iehusaus &
 Iudeus diu simul habitabant Jos. 15, 63. (12.) lilij inter spi-
 nas Cant. 2, 2. (13.) matri parienti filios, quorum unus suam
 culpam ejicitur, alter haeres bonorum instituitur Rom. 9, 12. 13.
 confer Gal. 4, 26. (14.) nuptiis, ad quas vocantur boni &
 mali, vestiti & nudi Mattb. 22, 3. 10. 11. 12. virgines fatuae
 ac prudentes, dormientes ac vigilantes Mattb. 25, 1. 2. & c.
 (15.) ovili, in quo pingua & macra, intractabilia & tractabi-
 lia pecora Ezech. 34, 16. 17. oves & hirci Mattb. 25, 32. (16.)
 palatio, in quo lapides quidam subsistunt, quidam decidunt,
 Amos. 9, 9. (17.) regno, in quo subditi fideles ac rebelles, ser-
 vi industrii ac negligentes, boni ac mali Luc. 19, 13. 14. & c. (18.)
 sagena, capienti & continenti ad tempus pisces bonos ac ma-
 los Mattb. 13, 47. 48. 49. (19.) tugurio, cujus quaedam partes
 firmae ac munitae, quaedam collapsae ac dirutae Amos. 9, 11. Act.
 15, 16. (20.) viti, in qua palmites frugiferi & infrugiferi,
 crescentes & exarescentes Job. 15, 1. 2. 4. 5. 6. (21.) vinea,
 in qua laborant & dominum venerantes, & contra eundem
 murmurantes Mattb. 20, 1. 9. 11. & in qua uvae & labruscae
 inveniuntur Esa. 5, 4. & c. Jer. 2, 21. Concludamus illo Bern-
 hardi effato: Tria sunt loca, caelum, infernus, terra, & ha-
 bent singula suos habitatores, caelum solos bonos, infernus so-
 los malos, terra mixtos.

XXXIII.

Mali autem, qui sunt in Ecclesia, duum sunt generum:
 vel enim tales sunt respectu doctrinae, vel respectu vitae: seu
 vel fidem simulant, ut hypocritae; vel eandem abnegant, quod
 fit vel erroribus in articulis fidei fundamentalibus, ut here-
 tici:

retici: vel malis moribus seu factis, ut improbi, flagitiosi.

XXIV.

De hypocritis nemo dubitat, quin sint in visibili vocatorum ecclesia, quum ipsi sapius videantur esse in pietate vere piis ferventiores, verbum externè audiant diligentius, sacramento cœna utantur frequentius. Et ubicumq, Salvator hypocritas objurgat, eos notat, qui in Ecclesia cœtu degabant Matth. 6. & 23. &c. Hypocrita vel simulant doctrina sanitatem 1. Job. 2, 19. vel vitæ sanctitatem Matth. 6, 5. & 22, 18. utrobique cor cum externis non congruit, unde conferuntur sepulchris dealbatis exterius speciosis, interius fœdis, Matth. 23, 27.

XXV.

De hæreticis pauca notamus. I. Hæreticus est persona in Ecclesia militante unum aut plures fidei articulos fundamentales pertinaciter oppugnans. II. Quod sit in Ecclesia, liquet, quia Paulus alloquens Ecclesie cives Actor. 20, 30. dicit ἐξ ὑμῶν ἐκσταῖ 1. Cor. 11, 19. bis repetit ἐκ ὑμῶν, sicut & Petrus 2. ep. 2, 1. idem asserit: & Christus hæreticos ait esse in Ecclesia, ut sunt in agro zizania Matth. 13, 30. 38. III. Hæreticum hæc tria faciunt, error in fundamento, convictio, contumacia: seu, ut habet Augustinus lib. 18. C. D. c. 51. Qui in Ecclesia Christi pravum aliquid sapiunt, si correcti, ut rectum sapiant, resistunt contumaciter, suam pestifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici sunt. IV. Hæreticos in N. T. jubemur refutare, vitare, non enecare.

XXVI.

Ab hæretico probe distinguendus est schismaticus, quorum ille fidei puritatem falsis dogmatibus corrumpit, hic sen-

sentiam quādam falsam aut saltem diversam circa fidei articulum fovens vinculum pacis, cōcordia, unitatis, & charitatis rumpit. Est enim schisma separatio ab unitate Ecclesie facta citra errorem in fundamento doctrinae. Omnis igitur haereticus etiam est schismaticus, non contrā, nisi hic de uno errore in alium (quod quandoq; fieri solet, si schisma sit inveteratum, & magno zelo, non secundum scientiam, defendatur) ex leviori in graviolem incidat, & pertinaciter in eo perseveret.

XXVII.

Non etiam omnis schismaticus est malus & damnandus, sed qui malam fovet causam, & rationem suae secessionis urgentem ex scriptura non potest reddere. Hac de re ita scribit Morn. Pless. tract. de Eccles. pag. 33. 34. Causa (inquit Canon) non separatio schismaticum facit. Et Clemens, schismaticus, inquit, censendus non est, qui se à quovis cœtu sejungit, sed ob pietatem aut impietatem se junctio à schismate absolvit, aut schismaticum reddit. Quamobrem (vulgò) eos schismaticos dicimus, qui suis depravationibus legitimam discessionis occasionem aliis dederunt, non eos, qui coacti arripuerunt. Ita accipitur de prioribus hoc vocabulum 1. Cor. 1. 10. & 3. 3. & 11. 18. & 12. 25. de posterioribus Job. 9. 16. & 10. 19. 21. de quo loco idem ibidem sic scribit. Non inde sequitur, eos, qui Christum approbabant, fuisse schismaticos malos, sed eos, qui blasphemabant. Neg, etiam apostoli schismatici (mali) erant, utcunq; à scribis & Phariseis secederent, & separatim convenirent.

XXVIII.

De flagitiosis & magnis peccatoribus (quorum quidam etiam sunt infidelibus deteriores 1. Tim. 5. 8) sic sentimus: Quemadmodum verè p̃y sunt in mundo, sed non de mundo
Job 23.

Job. 17, 11. 14. 16. sic contra illi improbi sunt in Ecclesia, ratione exterioris conversationis, non de Ecclesia, ratione interioris cum Christo communionis & unitatis in corpore mystico. Interim etiam hoc addimus: si magni peccatores sint manifesti, nec admoniti agant poenitentiam, eos esse excommunicandos: sunt enim excommunicationis cause mediate peccata graviora, publica, nota; immediata vero causa impoenitentia & post antegressas admonitiones a peccato non recedens. Matth. 18, 17. Hactenus de Ecclesia Definitione; porro agemus de ejusdem divisione.

XXIX.

Quia autem Ecclesia per essentiam est una (uti deinceps inferius cum Deo videbimus thes. 40.) in speciem ut genus aliquod dividi nullo modo potest, quia tam certum est, eam unicam existere, quam Deus unus, una fides, unum baptisma, Ephe. 4, 3. 4. 5. 6. Job. 17, 21. interim tamen nil vetat dare hic quoque divisiones subjecti in accidentia vel adjuncta 1. ratione agnitionis 2. ratione magnitudinis 3. ratione temporis 4. ratione propagationis.

XXX.

Ratione agnitionis humanæ dividitur in visibilem & invisibilem, quarum illa est ratione vocationis, hæc ratione interni status, fidei nimirum veræ, quam solus Deus certo novit, licet alij de aliis eam ex caritate & aliis operibus fideique fructibus probabiliter, exemplo Petri 1. ep. 5, 12. colligant (siquidem hæc sunt tantum externa, non interna, gi-guntque judicium probabile, non infallibile, quum multi multa fingant, solusque Deus *καρδιογνωστος* noverit cordis recessus) quam tamen quisque in se inde potest demonstrare, quod jubet Paulus 2. Cor. 13, 5. quum spiritus hominis noverit, quæ sunt in eo 1. Cor. 2, 11.

in

XXXI.

In una igitur Ecclesia visibili est duplex hominum genus, unum eorum, qui verè & finaliter credunt, quique quum ab homine nullo sciri possunt, hætenus Ecclesiam invisibilem & electorum soli Deo notam constituunt, ut liquet ex his dictis, Psal. 45, 14. Ose. 2, 19. 1. Reg. 8, 29. Luc. 17, 20. Rom. 2, 29. Col. 3, 3. 4. 2. Tim. 2, 19. 1. Pet. 3, 9. & historia 1. Reg. 19, 14. Rom. 11, 4. 5. videatur etiam præfatio Lutheri in Apocalyps. alterum genus est illorum, qui in Ecclesia cœtu externo vel non credunt, vel ad tempus credunt, & tandem planè desiciunt.

XXXII.

Ita quoque in scriptura vocatio Dei vel dicitur respectu termini à quo, videlicet Deo vocante, ita sunt tribus vicibus omnes vocati, & ex Dei antecedente voluntate vocari debent, & semper in mundo multi sunt vocati: vel dicitur respectu termini ad quem, qui sunt homines Evangelio obedientes, & finaliter in fide perseverantes, ita pauci sunt vocati, nimirum & videtur Rom. 8, 30. Horsum tamen locum 1. Cor. 1, 26. non trahimus, quum ibi de vocantibus potius, quàm de vocatis agatur. vide v. 27. 28. & tract. de Interp. scrip. D. Frantz. pag. 190.

XXXIII.

Præterea circa hanc divisionem observamus I. quod ejus membra non sint à viciis opposita, sed subalterna ac subordinata: siquidem invisibilis in visibili continetur, ut in latiori angustius Matth. 22, 3. 14. Vide lib. 1. D. Hunn. de Eccl. sub. principium. II. non in illa cum Anabaptistis clam, hinc inde dsmos perreptantibus, neq. cum Enthusiastis extra visibilem Ecclesiam Dei colloquium expectantibus, nos facere, disertè testamur. III. Electos non nisi ratione vere fidei invisibili-

fibiles esse hominibus asserimus, & proinde quum eorum cœ-
tum pontificij simpliciter per contemptum vocant Ecclesiam
imaginariam, mathematicam, allegoricam &c. nobis non
contradicunt, neq; scopum feriunt.

XXXIV.

Ratione magnitudinis Ecclesia dividitur, seu veriùs
distinguitur in universalem & particularem, & hac rur-
sum, quando publica est, in magnam & parvam, vel quan-
do privata est, appellatur domestica.

XXXV.

Magnitudinem hanc consideramus vel in quantitatis
continua specie quarta, videlicet tempore, vel in quinta,
puta loco. Ita universalis Ecclesia est, quæ fuit ab initio
mundi, duraturaq; est usq; ad mundi finem, quæq; ex diversis
populis per totum terrarum orbem per verbum convocatur.

XXXVI.

Particularis itidem Ecclesia dicitur vel ratione tempo-
ris, ut quæ fuit tempore Adami, Enoschi, Noachi, Abrahami,
Mosis, Davidis, Josæ &c. vel ratione loci, ut Ecclesia Je-
rosolymitana, Asia, Galatia, Macedonia &c. De domestica
autem videantur hæc loca Rom. 16, 5. 1. Cor. 16, 19. Col. 4, 15.
Philem. v. 2. Morn. de Eccles. p. 17. Particulares Ecclesie di-
cuntur orientalis, occidentalis, Græca, Latina, Epbesina,
Romana, Carthaginensis, non tamen Catholica, sed universa-
lis partes. Non minus igitur est hujus inepta oratio, qui
Romanam Ecclesiam Catholicam esse dixerit, quàm si quis
predicet Britannicum vel Tyrrhenum mare, cum Oceano
unum & idem esse. Universalis Ecclesia à Paulo nominatur
mater omnium Gal. 4, 26. particularis aliqua in Cantico
Canticorum appellatur soror c. 4, 9. & 8, 8. Vide etiam
Hos. 2, 1. 2. Es. 50, 1. & 54, 1.

C

Specia-

Specialius adhuc distinguitur Ecclesia ratione temporis incarnationis Christi, in Ecclesiam V. & N. T. De illa sonant hæc dicta Numer. 20, 4. Deut. 23, 1. Actor. 7, 38. de hac in Actis apostolicis & Paulinis epistolis passim. Eadem in primitivam, quæ ab apostolis est constituta, & successivam, quæ ab aliis, distinguitur.

Præterea etiam Ecclesia universalis distinguitur in militantem, quæ adhuc est in via sub cruce, & triumphantem, quæ jam securè degit in altera vita & metâ, illa adhuc pugnat, hæc post pugnam regnat, illa adhuc cum malis conflictatur, hæc ex malis omnibus eluctata coronatur; illa calamitate premitur in terris, hæc summâ beatitate fruitur in cælis. Conferantur dicta scriptura Psal. 39, 13. & 126, 5. 6. Job. 7, 1. Eph. 6, 10. 11. 12. 1. Petr. 5, 8. 9. & Hebr. 12, 22. Luc. 20, 38. Apoc. 2, 26. 27. Rom. 8, 17. Col. 1, 20. 2. Tim. 2, 3 5. & 4, 7. 8. Concludant hanc considerationem illa, quæ habet Morn. p. 14. Neg. v. quum has differentias constituimus, geminam Ecclesiam aut sponsam Christi geminam, sed unicam duntaxat alio atq; alio modo consideratam credimus, hanc berbescentem, illam efformatis maturisq; granis divitem, hanc in area, illam in horrea reconditam, hanc in fodina, illam perpurgatam, hanc impuri mundi perturbationibus circumfusam, illam coram sponso nullâ rugâ aut maculâ fædatam.

Ecclesia verò suprâ thesi 9. definita egregj quidam tituli tribuuntur in symbolo, quando dicitur Vna, Sancta, Catholica, Apostolica.

Una vocatur ratione I, unius Dei vocantis Job. 17, 21. Eph. 4,

Eph. 4, 5. 6. II. unius capitis eam gubernantis Eph. 1, 22, & 4, 15. & 5, 22. Col. 1, 18. ubi notandum, quod Christus vocetur & sit caput Ecclesie non tam creationis & potestatis, quam officij mediatorij respectu, quo reconciliavit sibi omnia 2. Cor. 5, 19. Eph. 1, 10. (ubi expendatur emphasis verbi graeci ἀνακεφαλαιώσασθαι) Col. 1, 18. 20. 21. 22. & quia ex capite corpus totum animales spiritus, motum, aliasq. facultates accipit, Ecclesia v. quae est corpus aliquod mysticum, motus spirituales ac ministerij efficacitatem non accipit à Papa, sed à Christo solo, Papa Ecclesia caput non est, quae duo capita habere nequit. Col. 2, 10. III. unius fundamenti Matth. 16, 18. 1. Cor. 3, 11. IV. Vnius instrumenti, quo vocatur, quod est verbum Dei, & in uno quoq. Testamento unius initiationis Sacramenti Es. 40, 8. Eph. 4, 5. Col. 2, 11. 12. V. unius fidei verae eam animantis Eph. 4, 5. 6. VI. unius charitatis singula membra conglutinantis Ephes. 4, 3. 16. VII. unius spei omnes fideles corroborantis Eph. 4, 4. Tit. 3, 7. 1. Pet. 1, 3. 13. VIII. unius hereditatis caelestis omnes electos ditantis Rom. 8, 17. 1. Pet. 1, 4. Confer ea, quae habet Bellarminus lib. 3. de Ecclesia cap. 5. pag. (mihi) 202. 203. Attributum hoc legitur Cant. 6, 8.

XL I.

Sancta vocatur I. ob sanctitatem Jesu Christi, qui est sanctus sanctorum Dan. 9, 24. & sanctum Luc. 1, 35. imo noster ἀγιος 1. Cor. 1, 30. Job. 17, 19. Heb. 7, 26. imputatam Eph. 5, 26. unde in symbolo statim subjicitur, credo remissionem peccatorum. II. ob sanctitatem suam inchoatam Rom. 1, 7. & 12, 13. Col. 3, 12. III. ob sanctitatem vocationis 2. Tim. 1, 9. IV. ob sanctitatem consecrationis, quemadmodum olim Deo consecrabantur primogeniti Exod. 4, 22. Luc. 2, 23. V. ob sanctitatem verbi in ea sonantis Job. 17, 17. VI. ob sanctitatem Spiritus S. eam sanctificantis Rom. 1, 4. Huc pertinent

illa appellationes, quando appellatur Ecclesia sanctorum.
 1. Cor. 14, 33. civitas sancta Apoc. 11, 2. mons sanctus Ps. 2, 6.
 Dan. 9, 20. confer Joel. 3, 17.

XLII.

Fit autem hic denominatio à potiori per Synecdochen, ut
 civitas appellatur opulenta, non quod omnes, sed quod præci-
 pui quidam sint divites cives, academia celebris &c. quem-
 admodum olim totus populus Israeliticus vocabatur populus
 Dei, quum tamē inter eos etiam esset quadam diaboli synagoga
 Exod. 3, 10. & 5, 10. ac passim, imò appellabatur יִשְׂרָאֵל id est,
 rectus, licet multi in eo à rectitudine recessissent Deut. 32, 15.
 & 33, 5. 26. Esa. 44, 2. Sic familia nomine generali ratione
 mancipia complectimur, propriè solas liberos censemus.

XLIII.

Catholica vocatur: idq̃ vel secundariò, vel primariò:
 secundariò I. respectu locorum, tum quod de jure meritò in
 omnibus locis esse debeat, tum quod in N. T. initio ἐν ὅλῳ τῷ
 κόσμῳ sit per predicationem Evangelij collecta Matth. 26, 13.
 Marc. 14, 9. Col. 1, 6. 23. II. respectu temporum, magis de
 N. T. quàm V. vide D. Chemnit. p. 3. L. C. de Ecclesia sub i-
 nitium, postquam paries intergerinus qui dividebat Judæos
 ac gentes, fuit per Christum ruptus Ephef. 2, 14, 15. Pri-
 mariò respectu fidei & doctrinæ catholica, quæ semper ab i-
 nitio mundi in Ecclesia sonuit & ad finem mundi sonabit, ac
 ab omnibus fidelibus magno consensu suscipitur. Illic oppo-
 nitur ei particularis aliqua, sive sit καὶ πᾶσι, sive καὶ οἱς
 ἑστίν. Iste V. T. Ecclesia solius Judææ finibus inclusa: hic hereti-
 corum quorumvis synagoga. Sic etiam vulgò septem, vide-
 licet Jacobi, Petri, Johannis & Judæ, epistolas vocamus Ca-
 tholicas, quod non uni aut alteri Ecclesie particulari, ut Ro-
 mana, Corinthiaca &c. sed omnibus credentibus ubi vis gen-
 tium degentibus inscripta.

Nam

XLIV.

Non igitur Catholicum vocamus aut habemus id, quod latissimè patet, & diutissimè manet. Ita enim multi errores & hereses huius nominis honorem sibi poscerent. Et quia Ecclesia est quadam spiritualis Luna, ratione lucis & crucis, varia habet incrementa & decrementa, quia modò fulget formosa, modò visitur nigra & deformata, tam hereticorum fraudulentia, quàm tyrannorum violentia.

XLV.

Apostolica vocatur, tum quia in N. T. per apostolos est plantata, tum quia super doctrinam ab apostolis, quam illi à prophetis & Christo ipso acceperunt, traditam est fundata. Epb. 2, 20. D. Mentz. disp. 4. cont. Pist. thes. 40. confer Apoc. 21, 14.

XLVI.

Huius Ecclesiæ duæ rectè (dum modò id rectè accipiantur) dantur notæ intrinsecæ (nam extrinsecas & accidentales posse dari plures, non negamus) 1. verbi sincera prædicationis. 2. legitima sacramentorum administratio. Non sunt hæc ita simpliciter accipienda, quasi nulla omnino possit esse Ecclesia, in quâ non simul sint hæ notæ, sed analogicè, tum quod sint in unâ magis quàm in alterâ, ut magis in florente, quàm pressa, magis in Ecclesia N. T. quàm V. T. & in hoc magis in iis, quæ N. T. viciniore, quàm in remotioribus: tum quod pro Sacramentis priùs fuerint sacrificia cælitus accensa tempore benè longò, ubi etiam crebra Dei visiones & cum Patriarchis instituta crebrò colloquia visibilis huius verbi seu sacramentorum vicem suppleverunt, hominesq. pios de gratia Dei confirmarunt. Ideoq. si stricte loqui volumus, una propria, essentialis & semper necessaria Ecclesia nota est, verbum Dei, cuius appendix & sigilla sunt sacramenta. Sic scribit

Lutherus in lib. de conciliis. Si nullum aliud signum conspici posset præter hoc unicum (puta, veram prædicationem Evangelij) satis esset hoc ad convincendos animos, quod ibi esset Catholica Ecclesia. Non malè hac de re ita Comm. in Psal. 110. scriptum reliquit D. Bugenhagenius pag. 613. Non ignoravit, qui corda condidit, quàm infirmi simus fide, ideo signa externa semper addidit, quibus confirmaretur fides nostra in promissiones & verba Dei. Et ideo nobis quoque, externa sacramenta dedit quasi sigilla, quibus sua verba, quæ sunt velut scriptura, sed in corde scripta, imbecillitatem fidei nostræ confirmaret. Sigilla sine scriptura nihil sunt, scripturis addita fidem verbis scriptis faciunt. Verba non sunt propter sigilla, sed sigilla propter verba. In verbis tota voluntas declaratur, sed tamen fidei imbecillitas signum quoque postulat. Hec ille, unde noto I. semper addita fuisse verbo signa, sed non uniusmodi, neque semper eadem. II. ut apostolus Ecclesiam confert in V. T. infanti, in N. T. viro, illam nocti hanc diei, ita etiam signa alia atque alia in eâ. III. sigilla esse propter verba.

XLVII.

Tria autem sunt hic circa priorem notam diligenter distinguenda 1. veritas, quæ est verbum Dei, olim immediate à Deo, postea per Prophetas, Christum & apostolos revelatum, sed jam pridem scriptum. 2. prædicationis veritatis, quæ est actus hominum index illius prioris notæ, sine qua Ecclesia esse non potest, sine hac autem diu esse non potest. 3. prædicationis modus & conditio, quæ est sinceritas verbi, & non simpliciter Ecclesie nota in summo gradu, quia secundum plus & minus Ecclesie & singulis ejus membris accedit. Vide tempus Eliæ 1. Reg. 19, 10, 18. & tenebras papatus densas.

Deo

XLVIII.

De Sacramentis hæc addimus, ea non esse absolutè & semper necessariam Ecclesia notam, sed tantum ex eo tempore, quo Deus ea ordinavit, & ex hypothesei mandati divini. Facile probatur hoc. I. quia diu ante circumcisionem nulla fuisse sacramenta, sed sacrificia usitata. II. Circumciso in deserto fuit intermissa diu. III. agni paschalis celebratio ordinaria tantum in terra sancta erat observanda. IV. Sacramenta sunt sigilla: sigilla autem licet desint, res salva manet. V. liquet hoc ex iis, qui ante octavum diem in V. T. obiere, & infantibus Christianorum, qui baptizari nequeunt. Ubi autem Sacramenta jam vigent, & haberi possunt, omnino sunt usurpanda Sacramenta, quia Deus nobis sciverè mandavit, ut ea à se jam constituta ad salutem nostram adhibeamus.

XLIX.

Digna est D. Mentzeri in dicto loco thesi 46. nota que probè notetur, videlicet prædicatio Evangelij & administratio sacramentorum & est causa instrumentalis, (si modum Ecclesie collectionis respicias) etiam formalis, scilicet Ecclesia constituenda & conservanda, dum ipsa discit, & est effectum seu officium Ecclesie, scilicet jam constituta, dum alios docet & informat.

L.

Quod sint illa vera Ecclesia nota, probatur scriptura testimoniis Psal. 147, 19. 20. Matth. 28, 19. Luc. 16, 29. Rom. 10, 14. Galat. 1, 8. 1. Joban. 5, 6. 8. 9. & rationibus I. quia eam semper ostendunt ac manifestant II. quia ei soli conveniunt. III. quia eam à falsa Ecclesia, cujus nota est, à sana doctrina desciscere, distinguunt. IV. quia in optimis particularibus Ecclesiis semper fuerunt. Semper quum dicimus, à tem-

tempore constitutionis & promulgationis singula æstimamus.
Sunt verbum & sacramenta Ecclesia bona, sed & Dei dona.
Ergo ut & quando à Deo præbentur, ita ab Ecclesia & tum
habentur ac tenentur.

L I.

Ut autem Ecclesia per scripturam accipit id quod est,
ita vicissim eandem ut custos fidelis apud se deponit, ut inter-
pres peritus proponit, sed eam sua autoritate primariò non
munit, quia scriptura autoritas major est quàm Ecclesia, &
hujus circa illam officium est triplex 1. discernendi scriptu-
ram sacrã à profana, Canonicã ab apocrypha. 2. eandem juxta
analogiam fidei explicandi. 3. publicè prædicandi, quia est
velut vindex, interpretes, præco, & quidem veritatis colum-
na, sed ea, qua superstructa est fundamento, à quo si deflectit,
corrui, & proinde tum demum credimus Ecclesia, quando
illa sequitur Christum præeuntem voce, quum hic sit unicus
& verus pastor, nos illius cives velut oves.

L II.

Hinc jam movetur Quæstio, Quænam sit Ecclesiæ au-
toritas? & respondetur, quod sit magna, tam apud renatos,
quando secundum scripturam pronunciat, quàm apud non-
renatos, qui pravo carnis judicio seducti credunt potius Ec-
clesiæ seu hominibus multis, quàm Spiritui Sancto, ejusq;
verbis in scriptura, quod etiam suo exemplo olim probavit
Augustinus, Ego, inquit, (puta, quum adhuc eram Mani-
cheus, & nondum Christianus) Evangelio non crederem, nisi
me Catholica Ecclesiæ commoveret autoritas: non tamen illa
autoritas est absoluta, sed limitata, & scripturæ sacræ alligata
Esa. 8, 20. Job. 8, 31.

L III.

Quid multis? Ecclesia à Deo Deig, verbo, seu (quale id
jam a

jam habemus) scriptura habet suam essentiam & autoritatem, non contra, sed tantum perhibet scriptura testimonium, & procurat ejus publicum preconium, quâ de re ita habendum. Testimonia quæ perhibentur scripturæ sunt vel divina, eaq; vel externum, quando Deus ipse in scripturis loquitur, unde sunt nota illa, verbum Jehovæ, os domini locutum est &c. vel internum in homine renato, videlicet Spirit. Sanctus in cordibus credentium: vel humana, eaq; vel domesticum, Ecclesiæ ipsius, quod recipimus, sed non solum, non ut primum; vel extraneum, ut hostium Ecclesiæ confessio tam Judæorum, quàm quorundam Ethnicorum.

LIV.

Rursum. De Scripturæ autoritate non dubitant homines, qui sunt intra Ecclesiam (nisi pauci in peculiari tentatione) sed qui sunt extra eam, & hi vel sunt dociles, vel contumaces, quorum hi sunt relinquendi, illi docendi, & quidam si scripturam totam rejiciunt, sunt deducendi ad Ecclesiæ testimonium, & externa antiquitatis, mysteriorum sublimitatis, vaticiniorum veritatis, miraculorum claritatis &c. neque: si autem partem scripturæ saltem negant, ex parte reliqua ab ipsis probatâ convincantur, & de harmonica omnium librorum Canonice consensione rectè instruantur. Unde patet, quod majus sit scripturæ, quàm Ecclesiæ testimonium 2. Petr. 1, 19.

LX.

Etiam inde hoc potest demonstrari, quod verbum Dei sit veritas Job. 17, 17. & perfectum Psal. 19, 8. Ecclesiæ autem errare potest, & dum in hac vita militat, est imperfecta 1. Cor. 13, 8, 9, 10.

LVI.

In hac controversia ne in errorem quoq; trahamur aequi-

D

voca-

vocatione vocum, utramq; distinguendam, & tum de distinctis distinctè respondendum esse existimamus. Subjecti locum tenet vox Ecclesia Jam supra dictum est tb. 34. quod eo nomine intelligatur vel universalis vel particularis: tbesi 32. quod possit accipi vel de Ecclesia vocatorum vel electorum, tbesi 38. quod distinguatur in militantem & triumphantem: Prædicatum est verbum Errare. Errores autem sunt vel graviores, ut qui sunt contra fundamentalem aliquem fidei articulum, vel leviores, qui in circumstantiis quibusdam contingunt, & directè fidei articulos non evertunt. Hisce tertio potest addi distinctio, qua respicit aliquā determinationem prædicati: vel enim errat quis & deficit à veritate aut solum totaliter, aut etiam finaliter.

LVII.

Ecclesia igitur universalis non errat tota, errare potest particularis, imò prorsus deficere à fide: In Ecclesia electorum quedam membra possunt errare totaliter, nulla finaliter ad tempus deficiunt, sed ante vitæ finem ad se & Deum redeunt: multis autem Ecclesie vocatorum membris utrumq; accidit. In Ecclesiam triumphantem nullus error cadit, cui ex parte est obnoxia militans.

LVIII.

Probant verò nostram illam thesin, Ecclesiam vocatorum particularem posse errare etiam in fundamentalibus fidei articulis, 1. Verissima Christi & apostolorum prædictiones, Luc. 18, 7. Matth. 24, 24. 2. Thesi. 2, 3. 1. Tim. 4, 1. 2. Timoth. 3, 1. & 4, 3. 11. severissima eorundem admonitiones, ut errores caveant Matth. 7, 15. & 24, 23. 25. Act. 20, 28. &c. 1. Job. 4, 1. 111. exemplorum collectio, qua demonstrat, multas Ecclesias errasse, Apostolicam ante festum Pentecostes Act. 1, 6. Corinthiorum 1. Cor. 1. &c. Ephezinam Apoc. 2, 4. 5. Gala-

Galatarum Gal. 1, 6. Israelitarum in libro Judicum & alibi
passim, Laodicensem, Apoc. 3, 14. Pergamensem, Apoc. 2,
14. 15. Sardensem, Apoc. 3, 1. Thyatirensen, Apoc. 2, 20.
IV. membrorum Ecclesia imperfectio. Hac vel sunt doctores,
ut in V. T. prophetae 1. Reg. 22, 6. 8. speculatores Es. 56, 10.
Soph. 3, 10. 11. pastores Es. 3, 12. & 9, 16. Phil. 3, 21. vel audi-
tores, qui omnes, quia possunt peccare, possunt etiam errare,
Rom. 3, 4. Apoc. 12, 9.

LIX.

Vt enim se mens habet ad reliquas facultates animae &
corpus, ita se habet Christus ad Ecclesiam, nempe ut eam
vivificet & gubernet. Quod ergo membrum audit impe-
rium capitis & quamdiu, tamdiu manet in veritate: sed
potest fieri, ut verbum illius ac vocem non amplius audiat,
nec praescriptum in sacris literis regimen observet, & proin-
de tum errat ac deficit à Dei veritate, quia deficit à Christo &
Spiritu S.

LX.

Vnde jam constat, Christum esse caput Ecclesiae (con-
fer ea quae dicta sunt superius thesi 40.) & non Papam Roma-
num. Demonstrari potest Christi & capitis convenientia
ratione I. eminentiae. II. providentiae. III. conjunctionis.
IV. communicationis. V. gubernationis. Est enim Deus &
juxta humanam naturam accepit verè divina propria, suo-
rum saluti & incolumitati prospicit, largitur vitam & vi-
res, semper adest & praest Ecclesia.

LXI.

Probamus nostram thesin, Christum esse caput Eccle-
siae, I. ex nomine & scripture sacrae circa hunc articulum
claritate, supra thesi. 40. II. ex nomine & rei veritate, siqui-
dem in nullo alio sunt, imò in nullo alio esse possunt, quae re-
quiruntur in capite hujus corporis mystici, quam in solo Chri-
sto.

sto. Oportet enim illud esse omniscium, omnipotens, infinitum, in omnibus tentatum, ut possit singulis membris communicari. Hebr. 4, 15. $\omega\gamma\gamma\eta\sigma\tau\alpha\iota$ 2. Tim. 4, 17. $\beta\omicron\gamma\theta\eta\sigma\tau\alpha\iota$ Heb. 2, 18. & 4, 16. Adde Act. 4, 12. Ephes. 5, 23. 24. & c.

LXII.

Contrà antitbesin, Papam Romanum non esse caput Ecclesiæ, ita demonstramus: I. quia est hic talis titulus, qui soli Christo debetur, & in scripturâ tribuitur, ubi observandum: esse aliquam diversitatem titulorum Christi. Quidam enim sunt Christo cum apostolis, aliisq; fidelibus verbi ministris communes, ita tamen ut Christo principaliter, his autem ministerialiter dentur, quum is omnia habeat vel per naturâ, vel propter unionis gratiam, omniaq; agat $\alpha\upsilon\tau\omicron\kappa\alpha\tau\alpha\iota\gamma\alpha\iota$, hi autem ex ordinatione Dei in officio $\epsilon\pi\iota\sigma\tau\eta\mu\epsilon\iota\omega\varsigma$: quidam sunt & manent ei proprii, videlicet illi, qui denotant ejus officium proprium, ut esse Ecclesiæ regem, N. T. sacerdotem, caput, sponsum, $\alpha\gamma\gamma\iota\omega\mu\epsilon\delta\upsilon\alpha$ & c. Ecclesiæ. Neg, necesse est, ut, ubi quidam tituli communicantur, omnes omnino communicentur, quod patet in simili à marito & uxore, nam hæc ejus coruscat radiis, & quedam nomina ab eo capit, non tamen omnia.

LXIII.

II. Quia Ecclesiæ non est Papæ corpus. Probatum hoc, quia quando ex professo tractatur similitudo de corpore humano, & Ecclesiæ applicatur Rom. 12, 4, 5. 1. Cor. 12, 12. & c. Eph. 4, 16. & 5, 23. nunquam hoc corpus mysticum Papæ, sed semper & soli Christo attribuitur, tanquam unico capiti, vatumq; est effugium, quod quum Ecclesiæ sit visibilis, etiam caput quoddam visibile esse necesse sit. Non enim in omnibus accidentibus & qualitatibus caput habet convenientiam cum corpore, aliàs sequeretur, quum membra hujus corporis sint

sint mortalia, etiam de capite hoc esse asserendum &c. Deinde Ecclesia electorum est invisibilis, ut supradictum thesi 30. E. & caput ejus, si, qua vis in argumento adversariorum. Papa autem non est invisibilis, Ergo Ecclesia vera electorum caput non est. Tertiò, quum Christus semper adsit Matth. 28, 20. alio capite Ecclesia opus non habet. Quartò est ingens discrimen inter regnum Christi, & quodvis mundanum.

LXIV.

III. Quia ex eo corpus nullum motum spirituale, nullum augmentum habet, tum quia à plerisq; membris prorsus abest, tum quia suà doctrinà omnibus Ecclesia membris obest, tum quia, si est minister Christi, non omnibus solus praest, quum illi sint ratione officij pares.

LXV.

IV. Quia saepe fuit, & adhuc, quando Papa mortuus est, datur Ecclesia, quando non est Papa: Ergo vel papa non est caput ejus (quomodo enim corpus viveret non existente aut non vivente capite?) vel vixit corpus sine capite, quod est in tali aduersione.

LXVI.

V. Quia saepe Papa aeternum periit, utpote magus, veneficus, seditiosus adulter, homicida, haereticus, & tamen non periit Ecclesia. Si enim Papa esset caput Ecclesia, pereunte, aut deliquitum illo patiente corpus reliquum subsistere non posset: sed sine eo, imò eo intereunte, salva mansit Ecclesia.

LXVII.

VI. Quia sequeretur, quando duo pluresve fuere papae electi, vel quo vis modo ad dignitatem pontificalem ascenderunt, quod tria vel duo saltem tum fuissent Ecclesia capita, periculumq; fuisset, ne una Ecclesia evaderet tricorpor Geryon, aut triceps monstrum, quod est blasphemum: ergo &

illud, unde hoc sequitur, absurdum, videlicet papam Romanum esse Ecclesie caput.

LXVIII.

VII. Quia caput nunquam à se, nunquam à veris & vivis corporis sui membris dissidet. At Papa sæpe à suis ipsis, sæpe à suorum antecessorum placitis dis Hæc nunc dissidet, sæpius à suis membris dissidet, quâ de re vide præter alios Flacium in libro de controversiis religionis Papistica, & D. Gerb. T. 5. à pag. 1118.

XLIX.

Causa finalis Ecclesie duplex est, una subordinata, videlicet hominum conversio, justificatio, &c. altera ultima, Dei gloria. Propterea enim Deus Ecclesiam congregat, ut ipsius cives constantes ac in fide perseverantes salventur, ipse vero ab eis cum in hoc regno gratia, tum porro in regno gloria æternum laudetur.

LXX.

Horsum ergo referimus illud axioma: Extra Ecclesiam non est salus, probamusq. illud I. ex apertis scripturis Esa. 60, 12. gens ipsa & regnum, quæ non serviunt tibi (ô Ecclesia) peribunt. Eph. 2, 12. Eratis illo tempore (puta, quando adhuc eratis gentes in carne v. 11.) sine Christo, ab alienati à politia Israelis, peregrini à testamenti promissionis, spem non habentes. II. ex rationibus inde deductis, quarum (1.) quia extra ecclesiam non vocantur, nec justificantur, nec glorificantur, ergo etiam non salvantur Rom. 8, 30. (2.) quia extra Ecclesiam, quæ est corpus Christi, viva corporis Christi membra non dantur, ergo non salvantur Ephes. 5, 23. (3.) quia extra Ecclesiam, in quâ tantum est verbi prædicatio, & sacramentorum administratio, supra thes. 46. & seqq. fide homines non donantur, nec regenerantur Rom. 10, 13. 14. 17.

Job.

Job. 3. 3. 5. ergo non salvantur III. ex typis & picturis, ad
 quas referimus arcam Noachi, terram Gosen, domum Ra-
 bab. Ut enim in diluvio nullus hominum, qui non erat in
 arca, salvabatur, nullus primogenitus, nisi Israelitarum, à
 plaga exitiali erat immunis, nullaq. lux, nisi in terra Gosen,
 refulgebat in Ægypto pertriduum, nullus Hierichunte in vi-
 vis conservabatur, nisi qui in ædibus Rabab reperiebatur;
 ita etiam extra Ecclesiam nulla datur salus. Malè ergo Cin-
 glius & alij gentilibus quibusdam honestis calum promit-
 tunt. nam non Deus huic pater est, cui non Ecclesia mater.

LXXI.

Mater verò spiritualis est Ecclesia universalis, & Ec-
 clesiarum particularium, quando verbum in aliqua regione,
 urbe, familia &c. predicari incipit, ubi antea non sonabat,
 quomodo salus, quæ antea carebant, eis quoq. confertur: &
 singulorum credentium, quando per verbum & sacramen-
 tum eos regenerat. Priori modo Ecclesia Romana non est
 mater omnium reliquarum in N. T. quia Jerosolymitana,
 Antiochena &c. eâ est prior: posteriori modò Ecclesia quæ-
 dam fuit sub papatu. Vide Lutheri præfat. germ. in
 Daniel.

LXXII.

De quo quando quaritur, quomodo sub & in eo fuerit
 Ecclesia, quum verbum fuerit multis modis corruptum, &
 sacramentum, præcipuè confirmationis, variis humanis tra-
 ditionibus maculatum non tantum, sed & mutilatum? di-
 stinguimus I. ut supra thest. 47. & 48. II. inter Ecclesia
 statum proprium ac florentem, qualis meritò esset debet, &
 inter accidentalem quandam depravationem. III. inter de-
 pravationem omnimodam & aliqualem, inter depravatio-
 nem fundamenti, & eorum, quæ sunt circa illud. IV. inter
 docen-

decentium personam & doctrinam, inter ipsorum fermentum, & publicum ex Dei ordinatione institutum officium. Rom. 3, 3. LXXIII.

Non enim statuimus, quod Ecclesia semper habeat puros doctores, quia constat cum ex V. tum N. T. quod multi impuri quoque Ecclesiae se ingesserint aut obtrusi sint, 2. Chron. 15, 3. Jer. 2, 8. Matth. 7, 15. & 24, 24. Act. 20, 29, tam in doctrina, quam moribus.

LXXIV.

Quamvis autem publice notos hereticos vel flagitiosos in ministerio Ecclesiae à pio magistratu non esse tolerandos arbitremur: tamen cum Donatistis non facimus, qui nec verbum praedicatum, neque Sacramentum à ministro peccatis polluto administratum efficax esse asseriebant, quo in dubium vocatur Dei veritas, & convellitur fidei nostra firmitas.

LXXV.

Quum enim summa potestas verbi & Sacramentorum sit penes Deum, qui etiam dat incrementum 1. Cor. 3, 7. deinde penes Ecclesiam, cui hac bona Deus est largitus Eph. 2, 12. denique ex concessione Ecclesiae penes illos, qui à Deo per Ecclesiam legitime electi ac vocati sunt, nempe ministros verbi, quibus demandata est publica verbi praedicatio, & ordinaria sacramentorum administratio: si quid vitij ratione hujus cause instrumentalis accedat, id reliquis non praedjudicat, estque eadem sigillatim figura, (similitudo hac à Nazianzeno adhibetur) sive aureo, sive ferreo insculpta sit annulo & ex eo exprimitur, nam Spiritus S. est, quo obsignantur p̃j 2. Cor. 1, 21. Eph. 4, 30. Luc. 15, 22. Probatum hoc exemplo Phariseorum & scribarum in cathedra Moysi sedentium Matth. 23, 2, 3. Augustinus utitur hoc simili: aqua fecundat terram sive in hortum deducatur per lapideos sive ligneos canales.

Proin-

LXXVI.

Proinde insignem injuriam, eamq; duplicem, nobis facit Bellarminus, quando libro 4. de notis Ecclesiæ c. 19. memb. 9. pag. (mibi) 318. 319. ita scribit: Eandem esse doctrinam Calvinistarum, certum est (nempe, quæ est Donatistarum, de quibus egit paulò ante) nam Ecclesiâ ex solis bonis constare, docet Calvinus, quod etiam docet articulus 7. Confessionis Augustanæ. Primum enim nobis tribuit, quod ibidem articulo 8. per expressum est rejectum à nostratibus, & à Cesare atq; principibus cum Romana Ecclesia acceptatum vocat hæreticum, & Calvinianis, à quibus scit nos multum distare, conjungit.

LXXVII.

Colophonis loco contra Bellarminum lib. 1. de Romano pontifice cap. 10. (mibi) pag. 82. urgentem textum Syriacum notamus, eum nec grecum textum authenticum, neq; versionem Syriacam expendisse, quum in illis Petrus à petra, ut masculinum à feminino, proprium ab appellativo, discrete satis distinguatur. Ita enim differunt Πέτρος & Πέτρα τῇ πέτρῃ: כהנא הו רננת & כהנא על הרמ כהנא. Quin etiam eadem distinctio observatur in versione vulgata latina Pontificis authenticâ: Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam. De Mystério quodam, quod hic latet in versione Arabica, si quis quæret, in ipsa disputatione cum Deo id explicabimus. Rogamus autem Ecclesiæ fundamentum & caput unicum J. C. ut sibi apud nos quoq; servet Ecclesiam, eamq; contra inferorum portas defendat, Amen.

Alphabetum Corollariorum continens plerasq; controversas quæstiones ad hunc locum spectantes, quæ in libris non sunt proposita. Queritur

I. Angeli an sint membra Ecclesiæ? Neg.

E

II. Ba-

II. Baptizati qui non sunt, an ad Ecclesiam pertinent? Dist.

III. Concilia convocandi potestas an competat Papæ? Neg.

IV. an Dissensiones quædam possint esse in vera Ecclesia? Aff.

V. Ecclesia anne scripturâ notior? Dist.

VI. Felicitas externa an sit vera Ecclesiæ nota? Neg.

VII. Gradus inter ministros verbi an possint concedi? Aff.

VIII. Humanis præidiis an Christi Ecclesia possit tuto confidere? Neg.

IX. In Papatu anne fuit vera quædam Ecclesia? Aff.

X. καθολικὴν num rectè in symbolo verterit Lutherus, Christlich? Aff.

XI. Loco uni an Ecclesia semper sit alligata? Neg.

XII. Membra an ulla corporis Christi mortua? Neg.

XIII. Notarum à Pontificiis Ecclesiæ assignatarum an pleraq; nothæ? Aff.

XIV. Ovis pinguis & firma Ezech. 34, 16. num verè sit prædita ovis veræ Christi formæ? Neg.

XV. Petrus Apostolus an Romæ fuit pontifex? Neg.

XVI. Questine multi ante Lutherum de Papæ tyrannide? Aff.

XVII. Romana Ecclesia an omnium aliarum mater? Neg.

XVIII. Status monarchicus an conveniat Ecclesiæ ratione capitis visibilis? Neg.

XIX. Traditiones humanæ an à Christi Ecclesia attenduntur? Neg.

XX. an, qui Utuntur Sacramentis in Ecclesia, omnes illis fruantur ac nigrantur? Neg.

XXI. 36

- XXI. Ξένοι τῶν Ἀθηναίων εἰ κενοὶ τῶν Ὀδοναθηναίων? Aff.
 XXII. Ἐπιτίπῳσις ὑγιαίνοντων λόγων anne ministro Eccle-
 siae studiosè servanda? Aff.
 XXII. Ζωὴ αἰώνι(ος) εἰ ὁ Θεὸς ἀληθινός; Aff.

Præstantissimo Dn. RESPONDENTI.

Magni magna domus verè est Ecclesia Jove,
 Et fundamentum magnum ei habere datur.
 Magna bona Oeconomus fidus dispensat in illà,
 Et dona huic confert non nisi magna Deus;
 Rite Sacramenta ut Christi verbumq; ministret
 Absq; malo satanae semine, & absq; dolo.
 Non cauponantes verbum, sed sanctificantes
 Quum velit, attribuet quem tibi CAUPO locum?
 Hunc nempe, ut tradat Solymis Jerichunta profectos,
 Hospitio exceptos quos cupit esse bene.
 Verbi pane cibos, & Christi carne refectos
 Potatosq; ejus sanguine fortifices.
 Ille bonus caupo, qui talia præstat, & usq;
 Proponit PAVLI facta imitanda sibi.
 Hoc PAVLE ut facias (quod jam facis) ordine porra
 Decurrendo bonam, quæ tibi lecta, viam,
 Hortor & acclamo, sanctis ostendere technas
 Cauponis pravi discito caupo bonus.
 Sic per te discant, quid distent vina venenis,
 Et peregrinanti quæ faciendæ viro,
 Quæq; cavenda, viam dum cæli carpit, utrumq;
 Qui baud monstrat, non est dux in utrumq; bonus.

JOHANNES TARNOVIUS D.

Dum.

Dum litui resonant & classica dira canuntur,
 sustinet insultus turba pusilla suos.
 Exterius sævit stygius Leo cæde cruentâ,
 interius vulpes fraude doloq; caput.
 Pulsus ab insidiis postico cedere jussus,
 limine, cui methodi, mille viarq; redit.
 State viri promachi, pugnateq; state cohortes,
 quarum sunt CHRIS TO nomina scripta Ducî.
 State, fugit Satanas, si quando resistimus illi,
 at magis insequitur, quò magis hunc fugimus.
 Pro grege stat Christus parvo licet, inclutus Heros,
 non poterit contra porta valere stygis.
 Sæva tyrannorum rabies cum sævit ab extra,
 desuper Altitonans ferrea corda ferit.
 Cancer ubi hæresium pravarum serpit ab intra,
 è succo calami prompta medela sacri.
T A R N O V I I videas themata & meletemata nostri,
 Quæ Ecclesiolæ forma pudica nitet.
 At meretricantis Babylonidos ora patescunt,
 cui cerussa genis rubraq; spuma cadit.
 Conatum **P A U L I** videasq; probesq; **C R U G E R I**,
 qui doctè summâ scripta tuetur ope.
 Maçte Viro promacho, miles dexterrime tanto,
 Militiâ hîc, superâ sede triumphus erit.

*in gratiam humanissimi & literatissimi Dn. PAULI
 CRUGERI, Amici & Fautoris sui colendi
 subjiciebat*

JOACHIMUS ENGELBERTUS
Ecclesiæ Jacobæ P.

XXI. Ξένοι τῶν Ἀθηναίων εἰ κενοὶ τῶν ᾠδῶν
XXII. Ἰπποκρίτης ὑγιαίνοντων λόγων anne min
fiæ studiosè servanda? Aff.
XXII. Ζωὴ αἰώνιⓈ εἰς ὁ θεὸς ἀληθινός; Aff.

Præstantissimo Dn. RESPONDEN

Magni magna domus verè est Ecclesia Jova,
Et fundamentum magnum ei habere
Magna bona Oeconomus fidus dispensat in illâ,
Et dona huic confert non nisi magna De.
Rite Sacramenta ut Christi verbumq; ministret
Absq; malo sacana semine, & absq; dolo
Non cauponantes verbum, sed sanctificantes
Quum velit, attribuet quem tibi C A L
Hunc nempe, ut tradat Solymis Jerichunta profect
Hospitio exceptos quos cupit esse bene,
Verbi pane ribes, & Christi carne refectos
Potatosq; ejus sanguine fortifices.
Ille bonus caupo, qui talia præstat, & usq;
Proponit P A V L I facta imitanda sibi.
Hoc P A V L E ut facias (quod jam facis) ordine,
Decurrendo bonam, qua tibi lecta, viam
Hortor & acclamo, sanctis ostendere technas
Cauponis pravi discito caupo bonus.
Sic per te discant, quid distent vina venenis,
Et peregrinanti qua facienda viro;
Quæq; cavenda; viam dum cæli carpit, utrum
Qui baud monstrat, non est dux in utr

JOHANNES TARNO

